

Barnamord

Barnamord

Enligt antropologisk forskning är barnamord ett medel att stoppa befolkningsökning utöver vad man kunde försörja. Samlar- och jägarfolk har praktiserat detta, särskilt flickmord.

I det hårda levnadsklimatet under järnåldern avgjorde fadern huruvida ett nyfött barn skulle uppfostras eller utsättas, det vill säga lämnas åt sitt öde i skogen. Detta framgår av landskapslagarnas förbud mot detta bruk som att döma av sammanhanget tycks ha varit vanligt tidigare. Utsättande av oönskade barn i skogen var en påstådd praxis i det förkristna Europa För att rädda nyfödda "oäkta" barn från att dödas fanns i flera kloster "spädbarnsinkast" där det gavs möjlighet att anonymt lämna den nyfödda. Barnet togs om hand av nunnorna, tills någon frivilligt åtog sig dess uppfostran.

Reformationen medförde en skärpning av straffen för barnamord. Den hårdaste synen på brottet hade lagen under senare delen av 1600-talet, då Gamla Testamentets syn på sexualbrott blev normgivande. Köttsligt umgänge utanför äktenskapet sågs som ett grovt brott. Prästerna rapporterade till myndigheterna om något olagligt hade pågått.

Agnolo Bronzino "Bia de Medici" (1542)

1600-talet

Under 1600-talet var äktenskapet mellan man och kvinna i centrum. Äktenskapet prioriterades framför barnen eftersom äktenskapet stod som grund för ordningen i samhället. Detta medförde att oäkta barn bröt mot normen av äktenskap och därmed inte var välkomna i samhället. Den ensamstående ogifta modern med ett oäkta barn var alltså en avvikelse från den sociala ordningen. Att mödrar gjorde sig av med sina nyfödda barn blev ett stort kriminalpolitiskt problem under 1600-1700-talet.

Kring mitten av 1600-talet kom begreppet barnamord som innebar moderns dödande av ett oäkta barn vid eller strax efter födseln. Innan ingick barnamord under den allmänna lagen om dråp eller mord på en nära släkting. 1655 kom det första barnamordsplakatet utfärdat av Karl X Gustav, med kontext att barnamord ska straffas med döden vid minsta misstanke. Nästa barnamordsplakat kom 1669 har tillägget att kvinnan måste ha sökt enslighet vid förlossning för att dömas till dödsstraff. 1684 års förordning om barnamord hade fyra krav för att kvinnan skulle dömas och det var följande: att kvinnan blivit gravid genom en utomäktenskaplig samlag, att kvinnan sökt enslighet vid förlossning, att kvinnan dolt graviditeten och att kvinnan gömt undan fostret. Två år senare kom ett tillägg om hur kvinnan skulle straffas om fostret hittades utan några tecken på våld och fullt gånget. Om barnet hittades under dessa förhållanden fick kvinnan andra straff än döden.

"Magdalena och Jan Baptiste" (ca.1622)

"Två sovande barn" (1612-13)

1700 - talet

Innan 1734 gjordes skillnad på ett foster som fördrivits sent eller tidigt i graviditeten men 1734 års lag gjorde ingen skillnad på detta utan straffet blev dödsstraff oavsett när under graviditeten som fosterfördrivning skett. 1750 kom förordningen om medhjälp till barnamord, först då kunde även mannen eller pappan till barnet straffas. Detta innebar att människor i den gravida kvinnans närhet hade en skyldighet att anmäla graviditeten (om barnet var oäkta) eftersom de annars själva kunde straffas.

1777 ställde sig Gustav III kritiskt mot dödsstraffet och ifrågasatte dess avskräckande effekt. 1778 la han fram förslaget att avskaffa dödsstraffet för barnamord men det fick ingen dragkraft och förslaget gick därmed inte igenom. Samma år kom Gustav III barnamordsplakat. Det innebar att en ogift kvinna kunde föda sitt barn anonymt, barnet kunde antecknas i kyrkoboken som född av okänd mor. Dessutom skulle böter utdelas för de som klandrade en ogift mor och skillnaden mellan äkta och oäkta barn vid dop togs bort. Dessa förändringar skedde för att kvinnor skulle slippa skammen med oäkta barn och i förlängningen också minska antalet barnamord. 1779 avskaffades antagandet om mord utan säkra bevis och man kunde alltså inte dömas till döden om det inte fanns bevis från exempelvis en läkare om barnets dödsorsak. Efter år 1778 ökade antalet oäkta barn drastiskt till följd av barnamordsplakatet.

På 1700-talet uppfattades barnamorden som ett stort problem, både av humanitära skäl och för att Sverige behövde en stor befolkning och mycket arbetskraft. För att minska antalet barnamord instiftade kung Gustav III år 1778 det så kallade barnamordsplakatet. Det innebar att båda föräldrarna hade rätt att vara anonyma. Ogifta kvinnor kunde då föda sitt barn anonymt på något av Stockholms barnbördshus och sedan lämna bort barnet på ett barnhem.

Barnamordsplakat

Straffet för barnamord var hårt. Dödstraff förekom och även sexuellt umgänge mellan personer som inte var gifta, eller i varje fall inte med varandra (så kallat lönskaläge) straffades mycket hårt. Gustav III försökte genom denna förordning göra något åt "barnamordsepidemin". I förordningen stadgas det bland annat att kvinnan inte behöver uppge sitt namn till barnmorskan eller prästen. Hon ska kunna ge sig iväg och föda barnet på annan ort utan att behöva mötas av frågor. Till och med står det att ingen får kalla henne öknamn och barnet ska inte diskriminera när det döps.

Den 17 October 1778.
GUSTAF &c. Under det Wi i nåder låtit Os
föredraga de tid efter annan inkomne mål, rörande
Barnamord, hafve Wi med särdeles beaktning
funnit, at fruktan för det i lagen stadgade döds-
straffet icke förmått afhålla derifrån, i det flere
exempel uti Wi, at ofta lågrad Qwinnor, förstå-
ligt för hennes tillstånd, eller den skymf som der-
wid följder, och dernäst af bekvämligheten wändran-
genhet med Barnets försjäl och underhållande, blif-
wit bragt at begå sådan meningslösheten wändran-
de gerning, för hvilken selskiva naturen har afstöt-
da dödsstraffet ofta blifwit ansett såsom en önskad
utväg för henne, at på en gång warda både fram-
om och bekvämlig.
Sålendes, och ehuru genom eftergift af straff,
otakt och oordentelig lefnad icke böra linnas tygel-
fria, så wida sådant strider emot sederna, och skul-
le medföra mycket ondt uti Samhället, anse Wi
dock deraf icke böra följa, at på en häfstad Qwinna för-
den.

1800 - talet

Vid 1800-talets början var det brottslingen som stod i fokus, och dennes psykiska tillstånd som började tas i beaktande vid straffutdelning. Särskilt gällande barnadrap så var det nu man började titta på hur moderns tillstånd varit vid födseln, och denna syn på kvinnan kom alltmer under 1800-talet att utvecklas i samband med att det kvinnomedicinska vetenskapsfältet utvecklades under detta århundrade. År 1864 tillkom den nya strafflagen om barnamord, som bland annat delades upp i fyra olika kategorier där modern sedan bedömdes till ett antal månader eller års straffarbete beroende på vilka kriterier hon uppfyllde i straffkategorierna. Det var dessutom först år 1861 som dödsstraffet avskaffades för mödrar som mördade sina barn, och år 1866 fick oäkta barn arvsrätt efter sin mor. År 1890 skedde en straffsänkning, som ledde till att straffarbetet endast kunde vara mellan 2 och 6 år.

1900 - talet

Under 1900-talet skedde det en förändring i samhällets moralsyn och det var inte längre lika viktigt att fokusera på kvinnans civiltillstånd, alltså om hon var gift eller ej. 1905 fick oäkta barn rätt till arvet efter sina släktingar på sin moders sida. År 1907 så sänktes minimistraffet till 1 år av straffarbete, och det var endast vid ytterst allvarliga fall som straffet kunde vara upp till 10 år. 1915 upphävdes bestämmelserna om ofullbordade äktenskap, och 1917 så slutade man att räkna trolovningsbarn som äkta och dessa fick även rätt till arvet efter sin fader.

Barnamord har förekommit i alla tider och under 1800-talet var det den största anledningen till att kvinnor avtjänade fängelsestraff. För att ett mord på ett barn skulle klassas som barnamord var barnet tvunget att vara utomäktenskapligt.

Att blir gravid utan att vara gift har genom historien betraktats som en stor synd. Kyrkan har ofta understrukt vikten av avhållsamhet innan äktenskapet och att hålla barnalstrandet inom det samma. Trots detta finns det många exempel i kyrkböcker och domstolsprotokoll på män och kvinnor som blivit dömda för sexuella förbindelser utan att ha varit gifta eller där någon varit otrogen mot sin äkta hälft. Eftersom kvinnor riskerar att bli gravida har de haft det betydligt svårare att visa sin oskuld än män, som ofta kunde komma undan lagens långa arm.

Blev en kvinna gravid genom utomäktenskapligt sex riskerade hon att bli utstött från samhället, förevigt stämplad som lösaktig och leva med livslång skam. Det oäkta barnet saknade dessutom lagligt skydd som det äkta barnet fick vid sin födsel. Därför valde vissa kvinnor att i största möjliga mån dölja sin graviditet för att sedan föda barnet i hemlighet och sedan dräpa det. Detta mordande av utomäktenskapliga barn benämndes som barnamord.

Straffet för barnamord var avrättning, bland annat genom halshuggning eller bålbränning. Under 1800-talet var barnamord det enskilt största anledningen till att kvinnor satt i fängelse. Dock var det snarare regel än undantag att kvinnorna benådades och blev istället dömda till straffarbete vid så kallad spinnhus. Namnet kommer antagligen av att kvinnorna ofta spann garn som straffarbete.

1900 - talet

Fram till 1915 bevarades dessutom moderns rätt att vara okänd när hon lämnade ifrån sig sitt oäkta barn, men det blev en förändring i lagen då man ansåg att varje barn har rätt att veta vem sin mor är och då togs denna rättighet bort från kvinnorna. År 1918 så skedde det ytterligare en förändring i hur synen på faderskapet och dennes ansvar ser ut, och det tillkom en paragraf i den svenska lagen som påpekade faderns ansvar att stödja och hjälpa kvinnan under och efter graviditeten.

År 1921 sänktes straffskalan ytterligare, och det blev endast 6 månader av straffarbete som maximalt kan uppgå till 4 år. Något som fortfarande kvarstår i lagen är det om att det vid ytterst svåra förhållanden ska finnas möjlighet att straffa kvinnan i upp till 6 år av straffarbete. Det är även under året 1921 som en tvekan om oäkta och äkta barn som benämningar ska finnas med i lagstiftningen, om det faktiskt skall göras en skillnad mellan dessa.

I Norrköping fanns ett av landets spinnhus dit dömda kvinnor från hela landet skickades. En av dessa var Augusta Almgren från Stockholms län. Hon var född 1848 och var bara 19 år när hon kom till fängelset. I arkiven för Norrköpings fångvårdsanstalt står det att hennes ansikte var runt och näsan trubbig. Augusta var dömd till livstidsstraffarbete för barnamord. Dessutom dömdes hon till evig förlust av sitt medborgerliga förtroende, som var en symbolisk handling för att visa samhällets starka avståndstagande för brottet. Under sin tid i fängelset misskötte hon sig en gång och dömdes till sju dagars förminskad kost, förseelsen var gräl och oljud.

Foto: Peter Kristensson/Klingsbergs Förlag)

Norrköpings äldsta kända spinnhus (tvångsarbetsanstalt för lösaktiga och brottsliga kvinnor) uppfördes 1742 på Skeppsholmen (nu östra delen av Saltängen), en bit öster om kvarteret Spinnhuset.

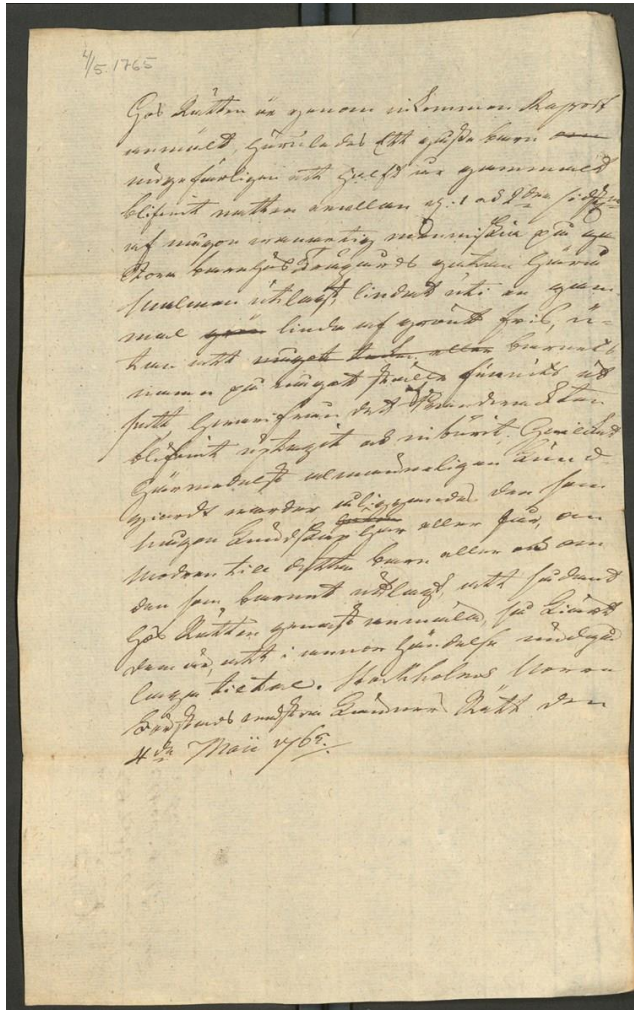
1900 - talet

Det är under 1900-talet som det skedde en förändring i synen på kvinnan, och det är inte längre lika viktigt som innan att barn föds inom äktenskapet, även om kvinnor fortfarande fördöms för “lösaktighet” under detta århundrade så skedde det en tydlig skiftning i hur samhället såg på kvinnan och äktenskap. År 1928 bestämdes det att fadern själv kan bestämma, i fall där barnet sågs som oäkta, om barnet skulle ha rätt till faderns arv.

Det var också först 1953 som skillnaden mellan oäkta och äkta barn togs bort i brottsbalken i Sverige. År 1965 ersattes ordet barnamord med beteckningen barnadrap i brottsbalken, och minimistraffet blir en månads frihetsstraff och det maximala straffet som kan ges är 6 år. 1970 fick illegitima (oäkta) barn arvsrätt efter båda sina föräldrar, till skillnad från innan.

1905 fick barn som fötts av ogifta föräldrar samma arvsrätt efter sin mor som barn till gifta föräldrar. Först 1970 fick barn födda utan att föräldrarna var gifta, samma arvsrätt efter sin pappa som där föräldrarna var gifta med varandra. 1917 försvann uttrycket "oäkta" ur svenska lagtexter.

Den här skrivelsen berättar om ett litet gossebarn som blivit utsatt på Barnhusträdgårdsgatan (numera Olof Palmes gata). Norra förstadens västra kämnärsrätt ber här alla som vet något om vem som eventuellt lämnat barnet att informera rätten. Det är oklart hur allmänheten nåddes av detta budskap, om det annonserades i kyrkan, eller i någon av stadens tidningar.

Hos Rätten är genom inkommen Raport anmält huruledes ett gässebarn ungefärligen ett halft år gammalt blifwit natten emellan d: 1 och 2dre sidstlidne af någon wanartig menniskia på Stora barnhus Trädgårds gatan härå Malmen utlagt lindat uti en gammal linda af grönt fris, utan att barnets namn på något ställe funnits utsatt, hwarifrån det af Brandwakten blifwit uptagit och inburit hwilket härmedelst almänneligen kundgiordt warder åliggandes den som någon kundskap har eller och om den som barnet utlagt, att sådant hos Rätten genast anmäla, så kiärt dem är, att i annor händelse undgå laga tiltal. Stockholms Norra Förstads Kämnärs Rätt den 4 de maii 1765.

Änglamakerskor vanvårdade barnen till döds

Det förekom också att ogifta kvinnor under en kort tid bodde hos en annan kvinna för att föda sitt barn där. Kvinnan tog sedan hand om barnet mot betalning. Omkring sekelskiftet 1900 uppmärksammades flera rättsfall då kvinnor åtalades för att systematiskt ta hand om fosterbarn mot betalning och varnvårda dem till döds. Eftersom kvinnorna gjorde "änglar" av de små barnen kallades de änglamakerskor.

Fosterfördrivning med fara för livet

Det hände också att kvinnor gjorde olagliga aborter på sig själva eller sökte upp någon läkare eller annan person som i hemlighet utförde aborter mot betalning. Först 1938 blev aborter lagliga under vissa omständigheter. Inte förrän 1975 stiftade riksdagen en lag om fri abort i Sverige.

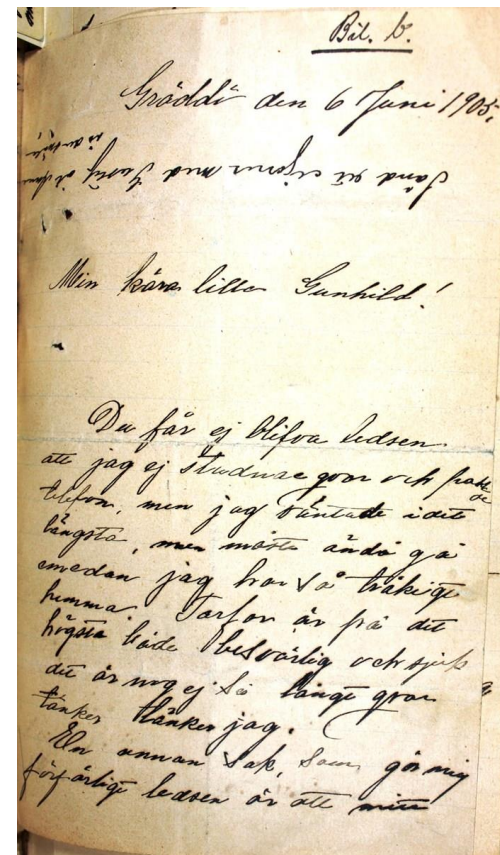
Den 29 mars 1896 dog Amanda Eriksson på Södra barnbördshuset vid Wollmar Yxkullsgatan av fosforförgiftning. Även om kvinnor kunde föda barn anonymt var situationen förtvivlad för många ogifta kvinnor om de blivit gravida. Att skrapa av fosfor från tändstickor och äta var en av de metoder som kvinnor använde för att framkalla missfall. Men fosfor är farligt även för vuxna och många blev sjuka eller dog själva när de försökte framkalla en abort.

Brev från änglamakerskan Alva Nordberg - 1905

Änglamakerskan Alva Nordberg skriver i ett brev daterat det 6 juni 1905, till barnet Naemis mamma Elsa Gunhild Wigström:

Du får ej blifva ledsen att jag ej stannade kvar och pratade telefon, men jag väntade i det längsta, men måste ändå gå emedan jag har så tråkigt hemma. Farfar är på det högsta besvärlig och sjuk det är nog ej så långt kvar tänker tänker jag. En annan sak, som gör mig förfärligt ledsen är att mitt minsta gull blef nog förkyld på resan, ty hon en däre skrika både dag och natt. Naemi sträcker ut sig så man tror hon skall dö hvar minut. Nu skola vi just fara till provinciälläkaren så att han kommer hit till henne och farfar. Jag är så ledsen och modfäld så jag vet ej hvad jag vill en gång. Om du kan Gunhild lilla så kom ut Pingst. Jag har fäst mig vid dig så nu längtar jag mycket efter dig. Vet du Gunhild att jag har tänkt att vi skulle tagit lilla galten också. Om du ville det så kan du hafva honom med dig i midsommar. Du får då om du vill, komma ihåg att någon gång med något men du slapp ju tänka på pengar. Om du då ej har något barn att betala för så skall du ovilkorligen kunna reda dig bra. Du får ej blifva ond, men jag intresserar mig så mycket för dig att jag endast vill hjälpa dej. Tänk på saken och tänk på att hämta beder med sann vänskap

Alva Nordberg

Nutid

Idag ser man på barnamord som begicks under denna period som att ha två offer. Givetvis det döda spädbarnet men också modern som inte ser någon annan utväg än att döda sitt nyfödda barn, eftersom skammen från samhället blir så stor. Än idag är barnadråp ett brott som endast kan begås av kvinnor, eftersom det inte "räknas in" i samma kategori om en man eller fadern till barnet utför samma sak. Det är det enda brottet i svensk lagstiftning som fortfarande är könat.

